

- Méltóságos Uram! levelem jött édesanyámtól
 este felé tegnap, ('s igaz is volt) melyre sietnem
 180. kell mulatás nélkül hozzá. Jobb kézbe nem eshet
 Váfri, kinek módom nincs végbe szakasztani dolgát
 mintsem hogy ha szegényt Méltóságodnak ajánlom.
 Bölcs káplányi közül rendellyen néki helyettem
 kérem más vezetőt, ki nemes céljára segítse.
 Szívesen átvévén e' gondot az érdemes urnak
 buzgó szíve, halott színü lett Váfri azonnal,
 's hogy haza indulván, maga volt a' pappal az utszánn
 káromlásra fakadt, szörnnyü szitkokkal igérvén,
 hogy bosszú nélkül ezt el nem fogja viselni.
190. 'S megtartotta szavát. Fellázította csalárdul
 ellene a' papokat költött rágalmi által,
 hogy hite nincs, hogy társainak csúfollja tudatlan
 mythológiáját, 's hogy feslettsége sem Istent
 nem néz, csak szabados kedvét tölthesse, sem embert.
 Így e' józan eszű 's érzékeny lelki atyának
 olly iszonyú bajokat, csúf öldökléseket, ádáz
 szégyeneket szerzett, hogy félre vonódnia kellett.
 En ezeket tudván, 's meghallám tegnap az Úrtól
 Váfri nevét, töstént azt kezdtem főzni magamban,
 200. hogy ki az Istennel nem fél úgy játszani, mint ő'
 képes az embert is morzsányi haszonnak okáért
 ölni, 's ebédem utánn könnyűcske kocsimba betülvén,
 szint' oda rándultam, hol az Úr a' vízbe vetődött.
 Üdvözlésem utánn a' esősz elkezdí azonnal,
 mert velem ösmeretes, gondgyát a' Pesti hajónak
 egy eltévelyedett úrrúl rajzolni. Csak allig
 hajnalodott, ugymond, mikor útnak akartak eredni,
 's öszve kiálltatták azokat, kik szerte feküdtek
 a' gyöpökönn, a' vig révészek, végre hibázott
210. egy úr. Megnevezik, kurjongnak, szerte szaladván
 tücske gyanánt keresik csak nincs! Hogy morgani kezdtek
 némelly útas urak, hihető, végtére megunván
 a' sok várakozást, csakugyan mélyebbre vonódtak.
214. «En azután dolgozni megyek, 's taligámot akarván...

Közli: HORVÁTH KONSTANTIN.

KISFALUDY SÁNDOR LEVELEI HECKENASTHOZ.

Kisfaludy Sándor első munkái — a *Himfy szerelmeinek* és a *Regéknek* első, legnépszerűbb sorozata — Péteri Takáts József támogatásával, az Egyetemi Nyomda (Királyi Magyar Universitas') betűivel jelentek meg. A költő kitarlott e nyomda mellett, melynek vezetőjéhez, Sáhgy Ferenchez. szíves barátság fűzte, a harmincas évekig. Ekkor *Munkái I—VIII. kötet Pesten 1833—1838.* mint «Wigand Ottó tulajdona» látnak napvilágot, Döbrentei *Conversations-Lexiconának* híres kiadója azonban ez időtájt (1832) már Lipcsébe költözött; pesti vállalatait sógora, Heckenast Gusztáv vette át; Kisfaludy tehát most vele tárgyal és 1835 július 14. kötött szerződésük szerint¹ eladja néki: 1. négy új regéjét (*A szentmihályhegyi*

¹ *Kisfaludy Sándor minden munkái.* (1893) VIII. 696. 1.

remetét, *Miczbánt*, *Sziqligetet* és *Frangyepán Erzsébetet*) 400 frtért; 2. (mivel Heckenast könyvkereskedő is volt,) átadja néki első regéinek, a *Hunyadynak*, a *Magyar játékszínnek* és *Gyula szerelmének* még meglévő példányait darabonként 1 frtért (10% rabattal), ami körülbelül 2200 frtot jelent. Ez utóbbi összeget Heckenastnak 1835 augusztus 26-tól kezdve két éven belül, minden pesti vásárkor, tehát nyolc egyenlő, 275 frtos részletben kell megfizetnie. Átadja néki továbbá ezután készülő minden munkájának tulajdonjogát ugyanolyan honorariumért, amelyet bármily más kiadó fizetne érte. Az új *Regékért* kikötött 400 frt átvételét mindjárt nyugtazza is, 1835 november 12-én pedig meg is köszöni a belőlük néki juttatott két tiszteletpéldányt.¹ A szerződésben költönk, mivel a *Gyula szerelméből* már csak 27 példányt adott át — jellemző, milyen népszerű volt regéköltészete még ez időben is, kivált a nők körében — kötelezte magát, hogy ez utóbbit átdolgozza: most idézett levelében még nem tudja, mikor készül el az átdolgozással. A *Somlai vérszűretet* már átadta, de kéri Heckenastot, hogy még ne nyomassa ki, mert ez csak része egy nagyobb költeménynek, s a címe is megváltozik.

Ettől kezdve Kisfaludy Sándor levelei, amelyek, íme, munkái keletkezésének vagy átdolgozásának időpontját is jelzik, nincsenek meg; de, úgy látszik, a *Gyula szerelme* átdolgozásán kívül nincs is témájuk: az itt hiányzó levelekben legfőljebb ezt küldi meg s talán ellenőrzi a *Hunyady János* új, s az *Eredeti magyar játékszín* kiadását. Ennek a főitevésnek igazára vall, hogy az 1837 június 10-én kötött új szerződés² voltaképen ott folytatja, ahol a másfél év előtti fentidézett levele elhagyta: eladja Heckenastnak a *somlai vérszűret*, *Eseghvár* és *Balassa Bálint* c. új regéit; a kíséző levélben jelzi ez utóbbi kéziratának elküldését is.

Tovább folytatja és kiegészíti az eddigieket az a két levél, amelyet az Orsz. Széchenyi Könyvtár Irodalmi Leveleiből alább közlünk. Heckenast az 1838. évre egy *Emlény* c. könyvet tervez. Ennek számára kért egy új regét Kisfaludytól, s így készült 1838 végén a *Viola és Pipacs*, amely az *Emlényben* meg is jelent. A második levél összefügg a június 10-ikivel: emebben még a cenzúráról félti a *Balassa Bálintot*, a november 2-ikiben már örül, hogy Reseta jóvoltából a cenzúrán átment a regé. Jellemző, hogy az egyébként gyöngye munkának milyen jelentőséget tulajdonít: egyfelől félt, hogy a hazafias közhangulat ferde irányokba téved tőle, másfelől a kormánytól tart. Az első levélben még az 1835-i, fentemlített szerződéséből járó, utolsó 275 frt kifizetését — csak ezt a pontosságot — kéri új regéjének tiszteletdíjául.

Végül még egy mozzanatra utalok a fentiekből. Élete végén munkáinak nagy népszerűsége lejárt. Heinlein István cikke szerint³ most egy állítólag néki tett, de *Tomor Miklós* álnévvel maga fogalmazta ajánlattal akarja kéziratban maradt munkáit 4000 forintért (!) Heckenastra erőltetni: az

¹ EphK. 1907. 447. l.

² Id. kiad. VIII. 699. l.

³ *Kisfaludy Sándor hátrahagyott munkái*ól. Akadémiai Értesítő, 1912. 100. l.

ajánlatot megmagyarázza az 1835-iki szerződés idéztük pontja, hogy ezután kerülő munkáért Heckenast annyit köteles fizetni, amennyit más kiadó ajánl. Nem kapta meg értük: az *Insurrectio története*, a *Hattyudal*, a *Bánk* stb. kéziratban maradtak. Bajzáék uralomrajutása, Jósika föllépte és népszerűsége után Kisfaludy Sándor Heckenastnak már nem volt üzlet.

1.

Lieber Heckenast!

Sümegeh, den 25. Sept. 1837.

Obschon die harten Schläge, so die Landwirthe jetzt allgemein trafen, durch den wieder eingetretenen Viehfall, der schon im vorigen Jahre die Hälfte unseres Viehstandes hinraffte, das Mass wesentlicher Missgeschicke bis zum Überströmen füllten; so war ich — vielleicht um (wie Shakespeare es irgendwo sagt) mit dem Elend zu spielen und Kurzweil zu treiben, oder vielleicht um das Schicksal zum Kampf zu fördern, gewiss aber meistens durch meinen starken Willen, Ihren Wunsch zu erfüllen, gesteigert — doch im Stande für Ihr Taschenbuch *Emlény* meinen zwar ungewissen Versprechen gemäss, ein *Rege* zu schreiben, und sollte es auch der allerletze seyn.

Dieses Gedicht, in zwey Gesängen, betitelt: *Viola és Pipacs, vagy Hamis Barát* enthält im 1-sten Gesang 25—im 2-ten Gesang 42 Strophen, jede Strophe zu 8 Versen. Die Versart ist gerade so, wie jene in *Gyula' Szerelme*. Ich benachrichtige Sie hievon bei Zeiten darum, damit Sie sich darnach zu richten wissen; und damit der Druck Ihres Taschenbuches durch das Warten nicht aufgehalten werde.

Wenn Sie die Sammlung der übrigen Beiträge schon beisammen haben, so können Sie den Druck auf alle Fälle veranstalten. Herr von Sághy wird schon wissen, wie viel Seiten mein Gedicht im Taschenbuch einnehmen kann, und wird sich darnach richten. Das Gedicht wird nach genauester Berechnung, sammt dem Titel, 19 Blätter, oder 38 Seiten füllen, zwey Strophen für eine Seite, und bey Anfang des Gesanges eine Strophe gerechnet. Des Gedichtes können Sie binnen 14 Tage, wenn ich nicht erkrankte (denn in dieser Gegend gibt es jetzt mehr kranke als gesunde Menschen) ganz versichert seyn; sowie auch des Umstandes, dass die Censur dawider nichts einzuwenden haben wird. Nur unsere in der künftigen Woche abzuhaltende Restauration hindert mich das Gedicht, womit ich erst gestern fertig wurde, abzuschreiben; da ich übermorgen schon abreise.

Ich verlange für dieses Gedicht von Ihnen nichts, als die Gefälligkeit, dass Sie die bewussten, noch rückständigen 275 fl. Conv. Münze noch vor Ablauf des künftigen Monats October, dem Herrn von Sághy zu erlegen die Güte haben möchten: weil der Königl. Fiscus mich in einem gewissen Prozesse convinziert hat, und diese Summe meinerseits dem Fiscus bis zum 1-ten 9-ber erlegt werden muss; widrigen Falls ich einer Execution ausgesetzt würde.

Da ich aber jetzt gar keine Gelegenheit weiss, wodurch ich Ihnen mein Manuscript zustellen könnte, so frage ich Sie: ob es Ihnen nicht unlegen wäre, wenn ich Ihnen das Gedicht, welches in der Abschrift 2½ Bögen in Octave ausmachen dürfte, mittels der Post, gegen Recopisse zuschicken würde? — Ich weiss jetzt keine sicherere und schnellere Gelegenheit!

Ich las in der Allgemeinen Zeitung schon oft die Anzeige von Herlossons berühmten Roman, *der Ungar*. Wenn Sie dieses Werk (in 3 Bänden, um den herabgesetzten Preis von 3 f. 36 xr C. M.) in Ihrer Buchhandlung führen, und es gelesen zu werden verdient, so bitte ich Sie mir ein gebundenes Exemplar davon bei Gelegenheit schicken zu wollen. —

Übrigens bin ich mit aller Hochachtung, wie immer, Ihr ergebener
Kisfaludy.

2.

Sümegh den 2. 9-ber 1837.

Lieber Heckenast!

Es freute mich recht sehr, dass Sie mein Rege: *Viola és Pipacs*, für Ihr *Emlény* noch zur rechten Zeit erhalten haben. Es freut mich auch, dass ich mein Gedicht *Balassa Bálint* durch H. von Reseta vom Censur-Tode gerettet, im Druck der Zukunft überliefert weiss. Nur wünsche ich, dass das patriotische Gefühl, welches dadurch, wie ich glaube, erregt werden soll, in den Lesern keine falsche Richtung, bei der Regierung keine falsche Deutung nehmen möge. Auf alle Fälle wird es gut seyn, wenn dieses Werk, so bald als möglich, in Ihre auswärtige Niederlagen verschickt wird, denn wir leben in einer bittern Zeit, wo man eine Fliege für einen Elephanten ansieht.

Übergeber dieses Schreibens ist Herr v. Édeskúti. Haben Sie die Güte, die Exemplare, so Sie mir ja überschieken die Gefälligkeit haben wollen, diesem Herrn, versiegelt, überzugeben. Von meinem Rege bitte ich noch um zwey Exemplare, deren Preis H. v. Édeskúti Innen erlegen soll. Ich will diese meinen Vettern und Freunden, den berühmten Landtags-Ablegaten, den Gebrüdern Anton und Franz von *Deák* verehren. Ausser dem bitte ich Sie mir ein Protocoll-Buch, von beiläufig 4 Büchern ordinärem, aber gutem Schreibpapier, steif eingebunden, im Format eines halben Bogens (nicht grosser Gattung) auch durch H. v. Édeskúti überschieken, die Freundschaft haben zu wollen. Ihr Buchbinder wird solche vermuthlich schon fertig haben. Den Betrag dafür wird H. v. Édeskúti erlegen.

Ich wünsche Ihnen viel Glück zu Ihren Unternehmungen, und bin mit aller Hochachtung

Ihr ergebener
Kisfaludy.

Közli: GÁLOS REZSŐ.

XVI. SZÁZADI MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI VONATKOZÁSÚ ÚJABB LEVELEK A ZSÉLYI LEVÉLTÁRBÓL.

Történelmi irányú kutatásaimmal kapcsolatban a gróf Zichy-család zsélyi nemzetségi levéltárából már több irodalmi vonatkozású levelet közölhettem. Az alábbiak részint egyes magyar írók életének egy-egy mozzanatát ismertetik meg, részint a magyar múlt szellemi életéhez szolgáltának adalékot. Több levélnek irodalmi szempontból érdektelen részeit elhagytam.